

Padesát zasedání Názvoslovné komise ČÚZK

Irena Švehlová, prom. fil. a hist.,
Zeměměřický úřad,
Sekretariát Názvoslovné komise ČÚZK

Abstrakt

V roce 2020 se po padesáté od obnovení činnosti v roce 2001 sešel poradní orgán Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK), Názvoslovná komise. Na zasedání byla hodnocena práce členů komise za minulé období. Komise úspěšně splnila úkoly dané ročními plány i přijatými koncepcemi. Komise se zabývá nejen standardizací jmen na území České republiky (ČR), standardizací exonym pro sídelní i nesídelní objekty, ale také převody a přepisy geografických jmen celého světa, připravuje názvoslovné publikace.

Fifty Meetings of the Commission on Geographical Names of the Czech Office for Surveying, Mapping and Cadastre

Abstract

In 2020, the Czech Commission on Geographical Names of the Czech Office for Surveying, Mapping and Cadastre (ČÚZK) met for the 50th time since restoring its activity in 2001. This meeting evaluated the work of the Commission members for the previous period. The Commission has successfully completed the tasks set out in the annual plans and concepts. The Commission deals with the standardization of names in the Czech Republic (ČR), the standardization of exonyms for residential and non-residential objects, transfers and transcripts of geographical names around the world, and prepares publications.

Keywords: Czech exonyms and endonyms, Gazetteers of Geographical Names, standardization

1. Úvod

Od obnovení činnosti se Názvoslovná komise ČÚZK (NK) schází pravidelně několikrát ročně. Uběhlo již dlouhých 19 let [1], [2], [3], [4] a komise se sešla dne 24. 6. 2020 na svém jubilejním, již padesátém zasedání (obr. 1). V době, kdy komisi její předseda prof. Král nesvolával, činnost komise většinou úspěšně zastupovali pracovníci Sekretariátu Názvoslovné komise (SNK) ČÚZK. Ale pracovníci SNK nemohli zastoupit celou šíři odborností a zájmů členů NK. Členy NK jsou zástupci ministerstev a ústředních úřadů a také odborníci z řad vysokoškolských pedagogů, členy jsou také další odborníci z vědeckých institucí. Všichni se zajímají o geografická jména. Jejich rozdílné pohledy na tuto složitou problematiku zajišťují, že v komisi probíhají diskuse na vysoké odborné úrovni. Výsledkem práce komise jsou návrhy na standardizaci geografických jmen, předkládané ČÚZK ke schválení. Velké zásluhy na obnovení činnosti komise a na jejím smysluplné odborné práci má i první předseda obnovené komise prof. Rudolf Šrámek a dřívější tajemník NK dr. Pavel Boháč, stejně jako současný předseda NK dr. Vladimír Liščák, který převzal předsednictví od prof. Šrámka v roce 2010. Členové komise nejsou za svoji práci v komisi ani v pracovních skupinách finančně odměňováni.

Výsledky práce komise jsou sice vždy výsledkem práce členů pracovní skupiny, která byla pro zadaný úkol sestavena, ale k připraveným publikacím se může vždy vyjádřit všech devatenáct členů komise a také přízvaní odborníci. Členové komise zastupují ministerstva a úřady (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo zemědělství, Český statistický úřad, vysoké školy (Masarykova univerzita) a vědecká pracoviště Akademie věd ČR (Historický ústav Akademie věd ČR, Orientální ústav Akademie věd

ČR), odborné společnosti (Česká geografická společnost, Česká kartografická společnost) a také ČÚZK a Zeměměřický úřad (ZÚ).

2. Průběh jednání komise

Jednání zahájil předseda ČÚZK Ing. Karel Večeře. Zhodnotil kladně práci komise a jejích členů a poděkoval členům za jejich činnost v komisi, připomenul i důležitou úlohu bývalého předsedy NK prof. Šrámka při obnovení komise. Nakonec členy NK seznámil s připravovanými změnami zákona č. 200/1994 Sb., týkajícími se i činnosti komise. Připomenutí a poděkování potěšilo všechny přítomné. V komisi stále působí členové, kteří byli 13. 6. 2001 přítomni na prvním jednání obnovené NK (Boháč, Halásek, Janeček a Liščák). Vzpomenuli jsme také na zesnulé členy komise (Drápela, Uhlíř a Vaniš).

Dále se komise zabývala obvyklými body jednání: zprávami z činnosti pracovních skupin a informacemi o změnách názvů států, v posledním bloku informovali členové komise o svých názvoslovných aktivitách nebo předávali informace ze svých pracovišť.

3. Souhrn práce komise a jejích členů za posledních 50 jednání (2001–2020)

Komise si klade odborné cíle v oblasti standardizace a přepisu geografických jmen. Důležitý je pro členy komise profesionálně zpracovaný výsledek práce, někdy se příprava pro publikaci a kontroly s korekturami z kapacitních důvodů přesouvají neplánovaně do dalšího roku.

Obr. 1 Předseda NK PhDr. Vladimír Liščák, CSc., tajemník NK a vedoucí SNK Irena Švehlová, prom. fil. a hist. a předseda ČÚZK Ing. Karel Večeře na 50. zasedání NK (foto: Petr Mach)

Obr. 2 Členové NK na 50. zasedání – pohled do sálu, členové NK dodržují odstupy (foto: Petr Mach)

3.1 Plány a koncepce

Od obnovení činnosti se komise řídila ročními plány a řídí se jimi i v současnosti. V roce 2001 také vznikla první koncepce činnosti NK, která plánovala práci komise na delší časové období.

Až v roce 2011 byla předchozí koncepce naplněna a vznikl návrh na dalších 5 let s názvem Koncepce převodu názvoslovných publikací ČÚZK do digitální podoby a způsobu jejich publikování na webových stránkách. Poslední schválená koncepce je pro roky 2016-2020. Na každý kalendářní rok se připravuje plán činnosti komise. Na konci roku je vždy plnění plánu ve zprávě předsedy NK předsedovi ČÚZK zhodnoceno a objektivně posouzeno. Většinou komise reaguje na aktuální úkoly a provádí i neplánované, ale potřebné činnosti (obr. 2).

3.2 Mezinárodní aktivity

- Zástupci Sekretariátu NK (většinou tajemník) se zúčastní činnosti Skupiny expertů Organizace spojených národů pro standardizaci geografického názvosloví (UNGEGN, obr. 3) se sídlem v New Yorku a jejich pravidelných konferencí (Conferencis), od roku 2019 jako zasedání (Session), kde reprezentují ČR na tomto setkání odborníků na standardizaci geografických jmen.
- Již v roce 2002 byla NK pověřena ČÚZK předsednictvím lingvisticko-geografické divize Organizace spojených národů (OSN) zemí středovýchodní Evropy pro standardizaci geografického názvosloví (plným názvem East Central and South-East Europe Division – ECSEED) pro období 2002-2007. NK by se ráda ucházela o předsednictví ECSEED po skončení předsednictví Slovenska (2021).

Výhled do budoucnosti

Pro dosažení cíle podporovat jednotné používání správných geografických jmen v celosvětovém měřítku, UNGEGN usiluje o:

- ◊ rozlišení působnosti také do zemí, které nemají potřebné mechanismy pro standardizaci geografických jmen, databáze (digitální nebo kartotéka), případně národní registry jmen;
- ◊ podporu rozvoje jednotných systémů latituzace;
- ◊ rozšiřování a všestranné používání jmen schválených na národní úrovni;
- ◊ podporu rozvoje komunikačních a školních prostředků.

Další postup

Úspěch programu UNGEGN závisí především na realizaci výsledků osvětlovacích a místních aktivit v jednotlivých zemích.

Členové UNGEGN zde působí jako podnětovatelé/initiatori napomáhající k požadovanému rozvoji a změnám v infrastrukturách/souborech geografického názvosloví.

Povolení pro publikování map:

1. National Institute of Cartography Algeria
2. The Ordnance Survey Office of Ireland
3. Land Information New Zealand
4. Produced under license from Her Majesty the Queen in Right of Canada, Natural Resources Canada
5. National Geographic Institute of France

Fotografie jsou publikovány se souhlasem Land Victoria, Austrálie (č. 1, 5, 7), a Jessy Wainson (č. 2, 3, 4, 6, 8, 10)

Úplné informace:
Více informací o programech a publikacích UNGEGN získáte na adrese: UNGEGN, sekretariát Department of Economic and Social Affairs Statistics Division
DC2 -5418, United Nations
New York, NY 10017, USA
tel.: +1 212 963-3042
fax: +1 212 963-9251
http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/

Informace o standardizovaných názvech geografických objektů poskytuje: Český úřad zeměměřičský a katastrální
www.cuzk.cz
Copyright © United Nations, 2001. Všechna práva vyhrazena.
Česká vydání: Český úřad zeměměřičský a katastrální 2015

Praha 2015

Ekonomické a
sociální otázky

Skupina expertů OSN pro geografická jména

Jednotné používání geografických jmen

Jednotné používání náležitého geografického názvosloví je základním činitelem efektivní komunikace v celosvětovém měřítku a podporuje společenství a hospodářský rozvoj, ochranu životního prostředí a národní infrastrukturu.

Organizace spojených národů proto zřídila Skupinu expertů OSN pro geografické názvosloví (UNEGN).

UNEGN podporuje jednotné používání správného geografického názvosloví v celosvětovém měřítku.

Přínos pro všechny

Geografické názvy v sobě obsahují kulturu minulosti, odkazují na kulturní dědictví i na ráz území. Používání náležitého jednotného geografického názvosloví je přínosem pro místní, národní i mezinárodní komunity zapojené do:

- ◊ obchodu a výměny zboží;
- ◊ sčítání obyvatel a tvorby národních statistik;
- ◊ vlastnických práv a katastru;
- ◊ rozvoje komunitního a regionálního plánování;
- ◊ environmentálního managementu, udržitelného rozvoje a ochrany přírody;
- ◊ pomoci při přírodních katastrofách, přípravách na stav nouze a při přijímání pomoci;
- ◊ bezpečnostních strategií a mírových operacích;
- ◊ pátracích a záchranných operacích;
- ◊ tvorbě map a atlasů;
- ◊ automatizované navigace;
- ◊ cestovního ruchu;
- ◊ epojů, včetně poštovních a nových služeb.

Obr. 3 Česká jazyková mutace brožury UNGEGN

- Komise byla vždy zastoupena na jednáních pracovní skupiny pro exonyma při UNGEGN (Working Group on Exonyms), protože čeština užívá stále velké množství exonym. Většinou se účastní zástupce NK aktivně, s připraveným příspěvkem. V roce 2003 a v roce 2017 jednala tato skupina v Praze. V roce 2017 jsme hostili také pracovní skupinu pro romanizační systémy (Working Group on Romanization Systems). Podobně v roce 2013 se tajemnice NK účastnila jednání s členy Working Group on Toponymic Data Files and Gazetteers (dnes se skupina přesněji nazývá Working Group on Geographical Names Data Management).
- Spolupracujeme a vyměňujeme si zkušenosti i s podobnými komisemi v sousedních zemích:
 - StAGN (pro státy užívající jako úřední jazyk němčinu),
 - AKO (Rakousko),
 - tradiční česko-polsko-slovenská setkání zástupců názvoslovných komisí probíhají střídavě v Praze, Bratislavě a ve Varšavě, letos mělo být již 5. společné jednání.
- Jazyková pravidla pro standardizaci jmen sídelních a nesídelních geografických objektů z území mimo Českou republiku ze dne 18. 2. 2016, čj. ČÚZK-02772/2016-22. Také byl schválen pokyn:
- Metodický pokyn k úpravě a přebírání jmen v jazycích národnostních menšin a vybraných nářečních oblastí s přihlédnutím ke specifitě území Těšínského Slezska z 18. 12. 2018, ČÚZK-13060/2018-22.

3.3.2 Návoslovné publikace

V období 2001-2020 vyšly v řadě Geografické názvoslovné seznamy OSN-ČR tyto publikace (obr. 4):

- Geografická jména České republiky 1. a 2. vydání (2002 a 2016),
- Jména států a jejich vybraných územních částí Evropa (2005),
- Jména států a jejich územních částí (2009),
- Index českých exonym 2. vydání 2011, 3. vydání je připraveno ke schválení ČÚZK,
- Česká jména moří a mezinárodních území (2014),
- Historická geografická jména ČR 1. vydání (2019).

Mimo řadu vyšlo:

- Historie názvoslovných komisí 1. vydání (2018), popisující práci názvoslovných komisí v uplynulých 100 letech. Publikace má řadu obrazových příloh. Publikace je zdarma ke stažení [1].

3.3 Návod, publikace a seznamy

3.3.1 Návod

Byly schváleny dva zásadní návody:

- Jazyková pravidla pro standardizaci jmen nesídelních geografických objektů z území České republiky ze dne 9. 2. 2015, čj. ČÚZK-18626/2014-22.

Obr. 4 Publikace zpracované členy NK (2013–2019) a vydané ČÚZK

- Slovník toponymické terminologie pro standardizaci geografických jmen (české vydání bylo zpracováno podle anglické předlohy „Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names“, první česká verze byla zveřejněna v roce 2014, platná verze 1.03 byla schválena a zveřejněna v roce 2019). Slovník je zdarma ke stažení [5].

3.3.3 Seznamy

Na stránkách ČÚZK je také udržován aktuální seznam českých jmen států, dostupný veřejnosti. Naposledy byla v roce 2019 přidána Severní Makedonie (změna názvu). Seznam je zdarma ke stažení [6].

3.4 Databáze pro zveřejňování standardizovaných názvoslovných dat

Pro standardizovaná jména z území ČR má úřad od roku 1996 databázi, dnes přesněji informační systém Geonames a databázi a aplikaci Historická jména České republiky.

- Geonames obsahuje standardizovaná jména nesídelních objektů (anoikonyma) z území ČR až měřítka katastrální mapy a také sídelní jména z ISÚI (Informační systém územní identifikace), RÚIAN (Registr územní identifikace adres a nemovitostí) a dále sídelní jména jinde neevidovaná – jména místních částí včetně samot, vybraných budov apod.
- Historická jména – tato databáze a aplikace obsahuje historická geografická jména vybraných nesídelních objektů. Její neveřejná část slouží odborníkům k doplňování dalších zjištěných jmen z mapových i nemapových zdrojů. Pro jména mimo území ČR slouží databáze a aplikace Jména států světa:
- Jména států světa – databáze a aplikace slouží ke snadnému vyhledávání standardizovaných exonym a také endonym celého světa. Má několik částí:
 - jména oceánů, moří, jejich částí, podmořských útvarů, mořských proudů (pro státy užívající jako úřední jazyk němčinu),
 - jména geografických objektů v Antarktidě,
 - jména geografických objektů v Arktidě,
 - jména mezinárodně uznávaných států a jejich územních částí.

Připravuje se také zveřejnění jmen z nového vydání Indexu exonym.

3.5 Účast na odborných konferencích

- Předseda NK a tajemník NK se často účastní odborných konferencí na území ČR i v zahraničí. Ve všech připravených přednáškách a prezentacích je zároveň propagována odborná práce NK a jejich členů.
- Kartografických konferencí pořádaných v ČR se zástupce NK nebo SNK zúčastňuje pravidelně, většinou přiváží na konferenci poster a připomíná odborné veřejnosti důležitou úlohu názvosloví v mapách a internetových vyhledávacích včetně aplikací (geoportály apod.).

3.6 Členové Názvoslovné komise

Během uplynulých let prošlo NK přes 50 jejích členů, někteří se práce komise účastnili jen necelý rok (většinou než byli zaměstnavatelem pověřeni jinými úkoly). Zůstávají zastoupena některá ministerstva, v této době má dva zástupce Ministerstvo vnitra ČR, po jednom zástupci Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstvo zemědělství, zástupce již do komise nevysílá Ministerstvo životního prostředí ČR a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. V komisi je také zastoupen Český statistický úřad, ČÚZK, ZÚ a také je zastoupena Akademie věd ČR zástupci několika ústavů, a to včetně Ústavu pro jazyk český. Členy komise jsou také odborníci z vědecké sféry – vysokoškolští pedagogové a zástupci odborných společností (České geografické společnosti a České kartografické společnosti). Většina členů jsou vynikající odborníci, zabývající se také geografickými jmény z různých pohledů, ovlivněných jejich odbornou činností. Názvoslovná komise má v roce 2020 celkem 19 členů, a to včetně předsedy a tajemníka. Pro náročnou odbornou přípravu publikací jsou ustaveny pracovní skupiny komise, některé pracují dlouhodobě, některé však vznikly jen pro přípravu konkrétního vydání publikace. V čele skupiny je obvykle jeden z členů komise, členy skupiny jsou mimo tajemníka komise i další odborníci, mohou být přizváni také odborníci – nečlenové komise, pokud se dobrovolně chtějí práce zúčastnit.

4. Závěrem

Činnost NK je mnohostranná a její členové si dobrovolně berou odborné úkoly, jejichž splnění je časově a orga-

nizačně náročné. Výsledky jejich práce slouží nejen pro státní správu a samosprávu, pro státní mapové dílo a pro resortní Geoportál ČÚZK, ale také pro odborníky i pro širokou veřejnost. Po padesáti jednáních je vidět, že práce komise je smysluplná a kladně přijímaná zejména odbornou veřejností.

LITERATURA:

- [1] MATÚŠOVÁ, J.-ŠVEHLOVÁ, I.: Historie názvoslovných komisí. Praha, ČÚZK, 2018, s. 73. [online]. Dostupné na: http://geoportal.cuzk.cz/dokumenty/historie_nazvoslovných_komisí_a.pdf.
- [2] STEINEROVÁ, K.: Czech Names Authorities – structures and operations. In: Bulletin UNGEGN 2016, č. 51, s. 9-10.
- [3] ŠVEHLOVÁ, I.: Availability of Geographical Names in Czechia. In: Bulletin UNGEGN 2017, č. 52, s. 14-16.
- [4] ŠVEHLOVÁ, I.: 100 let soustavného zpracovávání českého geografického názvosloví a 20 let databáze Geonames. In: Z dějin geodézie a kartografie. Praha Národní technické muzeum, sv. 19/2018, s. 93-99.
- [5] Návoslovná komise ČÚZK: Slovník toponymické terminologie pro standardizaci geografických jmen. Verze 1.03. Praha, 2019. [online]. Dostupné na: [http://cuzk.cz/o-resortu/poradci-a-poradni-organy/nazvoslovna-komise-cuzk/nazvoslovna-komise-cuzk-\(1\)/dalsi-publikace-o-nazvoslovi/slovník-toponymicke-terminologie_2013.aspx](http://cuzk.cz/o-resortu/poradci-a-poradni-organy/nazvoslovna-komise-cuzk/nazvoslovna-komise-cuzk-(1)/dalsi-publikace-o-nazvoslovi/slovník-toponymicke-terminologie_2013.aspx).
- [6] Návoslovná komise ČÚZK: Seznam jmen států a jejich územních částí. [online]. Dostupné na: [http://cuzk.cz/o-resortu/poradci-a-poradni-organy/nazvoslovna-komise-cuzk/nazvoslovna-komise-cuzk-\(1\)/geograficke-nazvoslovne-seznamy/seznam-jmen-statu-a-jejich-uzemnich-casti.aspx](http://cuzk.cz/o-resortu/poradci-a-poradni-organy/nazvoslovna-komise-cuzk/nazvoslovna-komise-cuzk-(1)/geograficke-nazvoslovne-seznamy/seznam-jmen-statu-a-jejich-uzemnich-casti.aspx).

Do redakce došlo: 27. 8. 2020

Lektoroval:
PhDr. Vladimír Liščák, CSc.,
Orientální ústav Akademie věd ČR